

NOTAT OM RÅSTOFGRAVE OG SØBESKYTTELSESLINJE

AUGUST 2022

Projekt navn	Notat om søbeskyttelseslinje og husdyrregler
Kunde	Region Midtjylland
Projektleder	Helene D. Clausen
Projekt nummer	22001573
Til	Arense Nordentoft
Udarbejdet af	Helene D. Clausen
Kvalitetssikret af	Keld Mortensen
Godkendt af	Rasmus Bang
Version	01
Versionsdato	1. september 2022
Første udgivelsesdato	1. september 2022

INDHOLD

1	BAGGRUND	4
2	LOVGRUNDLAG	5
2.1	Naturbeskyttelseslovens § 16	5
2.2	Hvilke søer afkaster søbeskyttelseslinje?	6
2.3	Hvordan får søen en søbeskyttelseslinje?	8
3	BETYDNING FOR OMGIVELSERNE.....	9
3.1	Hvad kræver dispensation?	9
3.2	Retspraksis for dispensationer.....	9
4	ANDRE FORHOLD	11
5	REFERENCER	13

1 BAGGRUND

Region Midtjylland har bedt WSP udarbejde et notat om den konsekvens, det kan have for omgivelserne omkring råstofgraveområder, når søer i råstofgraven afkaster søbeskyttelseslinje.

Naturbeskyttelseslovens § 16 fastlægger beskyttelseslinje omkring både søer og visse vandløb. Råstofindvinding medfører normalt ikke, at der opstår nye vandløb, og beskyttelseslinjen langs vandløb behandles derfor ikke i dette notat.

Råstofindvinding kan medføre, at der opstår nye søer både i den aktive gravefase og i den efterbehandlede fase.

I den aktive gravefase, hvor indvindingen pågår, indgår søer i råstofgraveområdet normalt som gravesøer, når der indvindes under grundvandsspejlet. Råstofgraveområder kan desuden rumme vaskesøer til grusvask, men disse er normalt mindre end 3 ha og afkaster under alle omstændigheder dermed ikke linje.

Gravesøer i aktive råstofgraveområder er typisk dynamiske, idet deres størrelse og afgrænsning ændrer sig, efterhånden som indvindingen - og efterbehandlingen - skrider frem. Disse søer er typisk af midlertidig karakter, søens afgrænsning ændrer sig, og det endeligt efterbehandlede landskab er ikke etableret endnu. Midlertidige gravesøer kan enten helt eller delvist opfyldes, så der ikke er vandspejl, eller efterbehandles til en permanent sø.

Mange råstofgraveområder efterbehandles til natur, og her kan søer indgå som et både naturmæssigt og rekreativt element, især hvis indvindingen er sket under grundvandsspejlet. I disse permanente søer vil der med tiden indfinde sig et naturligt plante- og dyreliv (hvorved søen også bliver omfattet af naturbeskyttelseslovens § 3). Afgængig af søens størrelse kan den afkaste søbeskyttelseslinje og dermed medføre restriktioner for søens omgivelser.

Dette notat omhandler de restriktioner, der kan omfatte omgivende ejendomme, når der som følge af råstofindvinding opstår en ny sø, der afkaster søbeskyttelseslinje.

2 LOVGRUNDLAG

2.1 NATURBESKYTTELSSESLOVENS § 16

Hovedreglen i naturbeskyttelseslovens § 16 er følgende forbud /1/:

Naturbeskyttelseslovens § 16, stk. 1:

Der må ikke placeres bebyggelse, campingvogne og lignende eller foretages beplantning eller ændringer i terrænet inden for en afstand af 150 m fra søer med en vandflade på mindst 3 ha og de vandløb, der er registreret med en beskyttelseslinje i henhold til den tidligere lovgivning.

Hovedreglen i bestemmelsen er at landskabet ved søer og åer skal friholdes for at placere bebyggelse, campingvogne og lignende, foretage beplantning eller ændringer i terrænet inden for beskyttelseszonen.

Forbuddet gælder inden for en afstand af 150 m fra søer med en vandflade på mindst 3 ha (jf. § 16, stk. 1). Bestemmelsen gælder både i byzone, landzone og sommerhusområder.

Der er i loven angivet undtagelser til hovedregelens forbud. Naturbeskyttelseslovens stk. 2 og 3 indeholder en lang række undtagelser til forbuddet i stk. 1, dvs. en række forhold inden for søbeskyttelseslinjen, hvor det ikke vil kræve dispensation at udføre dette /1/.

Ifølge stk. 2 må man således uden dispensation foretage:

- Foranstaltninger, der er tilladt eller påbudt jf. vandløbsloven
- Gentilplantning af skov og beplantning i eksisterende haver
- Plantning af energiafgrøder (uden for Natura 2000)
- Foranstaltninger på bestående forsvarsanlæg
- Havneanlæg og tiltag på arealer udlagt til havneformål i lokalplan
- Opførelse/til- og ombygning af nødvendige driftsbygninger til jordbrugs- og fiskerierhverv
- Andre områder, der efter hidtidig lovgivning er undtaget.

Det sidste punkt i listen herover omfatter områder, hvor der før 1. september 1972 var påbegyndt en væsentlig lovlig bebyggelse. Denne undtagelse tilsigter, at byggeri, terrænændring mv. i ældre byområder og andre områder med "væsentlig lovlig bebyggelse" (landsbyer fx), ikke kræver dispensation, dvs. en administrativ forenkling. I disse tæt bebyggede områder indtegnes linjen jf. registreringsvejledningen således, at grænsen forløber i den søværts facade på den lovlige bebyggelse eller i tilfælde af Byplanvedtægt/bygningsvedtægt i ejendomsskellet /2/.

Denne undtagelse gælder ikke for enkeltejendomme eller spredt bebyggelse i det åbne land, men for tæt bymæssig bebyggelse (byområder og landsbyer).

§ 16, stk. 3 er en undtagelsesbestemmelse, der oplyser en række tiltag, som man uden dispensation kan udføre i lovligt etablerede haver. Undtagelse fra dispensationskravet gælder f.eks. mindre

bygninger og anlæg højst 15 m fra boligen, herunder terrasse, gyngestativ, højbede, sandkasse mv. Denne undtagelse skal give lodsejere mulighed for at bygge/etablere forskellige små anlæg uden, at det kræver dispensation, hvilket også giver en administrativ lettelse.

2.2 HVILKE SØER AFKASTER SØBESKYTTESLINJE?

Mange søer, der afkaster beskyttelseslinje, er helt entydige at definere, idet der ses et tydeligt vandspejl på over 3 ha. Men en sø behøver ikke være en åben, ubevokset vandflade, idet søvegetationen også er omfattet af beskyttelsen. Søen kan således godt være tilgroet med søvegetation såsom f.eks. tagrør, vandaks eller dunhammer, så vandfladen ikke er tydelig, og en sø behøver ikke have et åbent vandspejl. Søvegetation er planter, der enten lever frit i vandfladen eller kræver at rødderne står i vand i det mindste en del af året.

Beskyttelsen i søbeskyttelseslinjen er uafhængig af, hvornår og hvordan beskyttelsen er opnået. Klagenævnet har truffet en del afgørelser, hvoraf fremgår, at beskyttelsen af naturtyper (der nævnes § 3 og § 16) mv. efter naturbeskyttelsesloven er uafhængig af, hvornår og hvordan beskyttelsen er opnået. Eksempler på disse afgørelser er nævnt i udkastet til den nye "Vejledning til bygge- og beskyttelseslinjerne" /3/.

Søens oprindelse har ellers ikke betydning for, om søen afkaster beskyttelseslinje, herunder om søen er en naturlig sø eller er opstået f.eks. ved et naturprojekt, naturpleje eller gravning (råstofgrave, regnvandsbassiner). Det har heller ikke betydning, om søen er offentlig eller privat, eller om der er offentlig adgang til søen eller ej, ligesom områdets zonestatus som nævnt ikke har betydning.

Det er således alene søens størrelse, dvs. om den har en vandflade på mindst 3 ha, der er afgørende for, om søen afkaster en beskyttelseslinje. Så snart søen har en størrelse på 3 ha, må den antages at afkaste linje. Der er ikke, som ved naturbeskyttelseslovens § 3, et krav om, at der skal have indfundet sig et naturligt plante- og dyreliv, men dette vil normalt være tilfældet ved søer af denne størrelse.

Det er ikke i hverken Naturbeskyttelsesloven, Vejledningen om Naturbeskyttelsesloven (den nye fra 2022 eller den gamle fra 1993) og heller ikke i Danmarks Miljøportals Registreringsvejledning beskrevet, om aktive gravesøer kan afkaste søbeskyttelseslinje. Der er heller ikke kendskab til klagenævnsafgørelser eller retslige domme herom. Før der foreligger enten en lovbestemmelse, en vejledningstekst eller en afgørelse fra klageinstansen er det uklart, om midlertidige gravesøer på over 3 ha kan afkaste søbeskyttelseslinje.

En søgning i Danmarks Miljøportals Arealinformation viser dog, at der i kommunerne ikke er praksis for at fastlægge søbeskyttelseslinje omkring søer i graveområder, førend gravningen er tilendebragt og graveområdet efterbehandlet. Det ses i Arealinformation, at søer i aktive graveområder, som langovervejende hovedregel, ikke fremgår med søbeskyttelseslinje, mens søer i efterbehandlede graveområder som udgangspunkt har søbeskyttelseslinje. Det er kommunernes ansvar at vedligeholde søbeskyttelseslinje-laget i Arealinformation. Denne praksis giver god mening, idet udstrækningen af aktive gravesøer ændrer sig løbende, efterhånden som der graves/efterbehandles, mens råstofgraven er i drift. Det vil derfor være vanskeligt at fastlægge søens afgrænsning og beskyttelseslinjens forløb.

Beskyttelseslinjen regnes ved søer fra søbredden ved normal vandstand med udgangspunkt i grænsen mellem landvegetation og den såkaldte "limniske rørsump". Dette er de vandplanter, der vokser i overgangen mellem sø og land, og som har brug for i hvert fald en del af året at have rødderne i vand. Med dette botaniske kriterium for udmålingen kan linjen flytte sig over tid, især hvis søens vandstand svinger, eller udefra kommende forhold giver ændringer i søens vandstand, så der indfinder sig en "ny normal".

Det betyder at de 150 m. måles fra det sted, hvor vandplanter erstattes af landplanter, fordi jordbunden bliver for tør. "Landplanter" er planter, der ikke er afhængige af søens tilstedeværelse. Definitionen af "normal vandstand" vil være kommunens konkrete vurdering i forhold til kendskabet til søen. For søer med overløb eller med andet styret afløb vil den normale vandstand være ret veldefineret, mens andre søer kan svinge i vandstand over tid og efter sæsonen og vejrlig. Sæsonafhængige variationer i vandstanden (udtørring, oversvømmelse) er midlertidige og medfører normalt ikke, at søbeskyttelseslinjen revideres.

I en aktiv råstofgrav er der typisk hverken landvegetation eller limnisk rørsump som følge af den konstante forstyrrelse fra gravearbejdet, hvilket kunne understøtte, at aktive gravesøer ikke afkaster beskyttelseslinje. Ligeledes ville det være uhensigtsmæssigt, hvis omgivelserne i en periode var underkastet restriktionerne i søbeskyttelseslinjen, for senere ikke længere at være underkastet disse, hvis søen var reduceret i størrelse til under 3 ha eller helt forsvundet som følge af efterbehandlingen. I særdeleshed ville det være uhensigtsmæssigt for den fortsatte råstofindvinding omkring gravesøen, idet indvindingen i så fald ville kræve dispensation.

Der findes en enkelt klagenævnsafgørelse om råstofgrave og søbeskyttelseslinje fra 1989. Afgørelsen er truffet af Overfredningsnævnet, der dengang var klageinstansen svarende til nutidens Miljø- og Fødevareklagenævn. Nævnet besluttede dengang, at søer fremkommet ved råstofindvinding afkastede søbeskyttelseslinje /4/, men der er ikke skelnet mellem midlertidige og permanente søer. Udklip fra Overfredningsnævns-afgørelsen er vist herunder:

430. Begrebet sø i § 47 a.

En åben vandoverflade på mere end 3 ha var fremkommet efter lergravning siden 1966. Søen afkastede beskyttelseslinje.

(Skr af 1/5-89, j nr 2563 B/89).

2.3 HVORDAN FÅR SØEN EN SØBESKYTTELSESLINJE?

Kommunen er myndighed inden for søbeskyttelseslinjen og har ansvaret for at vedligeholde og opdatere registreringen af søbeskyttelseslinjen i Danmarks Miljøportal.

Miljøstyrelsen er myndighed for ophævelse og reduktion af søbeskyttelseslinjer. Dette sker typisk i forbindelse med en konkret lokalplan og forudsætter bl.a., at ophævelsen giver en administrativ forenkling (dvs. ophævelsen erstatter en række dispensationer). Ophævelsen skal også være i overensstemmelse med

Kommunerne skal udføre opdateringen i overensstemmelse med Danmarks Miljøportals Registreringsvejledning /2/.

Det er forskelligt fra kommune til kommune, hvor tit søbeskyttelseslinje-laget opdateres i Miljøportalen, men udgangspunktet er, at Miljøportalens arealinformation skal være retvisendes, så borgerne kan disponere derefter.

3 BETYDNING FOR OMGIVELSERNE

Når først en eller flere søer inden for et råstofgraveområde er registreret med en søbeskyttelseslinje, er arealerne inden for en afstand af 150 m fra søen omfattet af forbuddet i § 16. Dette kan have betydning for beboere, lodsejere mv inden for denne afstand af søen, idet disse vil skulle ansøge kommunen om dispensation, hvis de ønsker at etablere bebyggelse, beplantning, terrænændring mv.

Arealer inden for denne afstand kan dog være undtaget fra forbuddet hvis:

- Søbeskyttelseslinjen er reduceret/ophævet af Miljøstyrelsen for et konkret areal, typisk i forbindelse med lokalplanlægning
- Arealet er omfattet af undtagelsen i § 16, stk. 2 Andre områder, der efter hidtidig lovgivning er undtaget, som omfatter områder med "væsentlig lovlig bebyggelse" fra før 1. september 1972.

For disse arealer gælder forbuddet i § 16 ikke, og der skal ikke søges om dispensation. Dette vil have relevans, hvis et råstofgraveområde med en sø ligger så tæt på et byområde, at der er mindre end 150 m mellem bymæssig bebyggelse (opført før 1. sept. 1972) og søkanten, hvorfra linjen beregnes.

3.1 HVAD KRÆVER DISPENSATION?

Bebyggelse og beplantning kræver dispensation, medmindre det er omfattet af undtagelserne beskrevet i 2.1. Skure, campingvogne o.l. henhører under bebyggelse.

Hegning er ikke omfattet af forbuddet, og hegn kræver som udgangspunkt ikke tilladelse. Hvis et hegn antager karakter af enten byggeri (høj mur f.eks.) eller beplantning (læhegn), kræver det dispensation, men snitfladen herfor er kommunens konkrete vurdering.

Terrænændringer kræver dispensation, og videre råstofgravning omkring søer, der er opstået som følge af råstofgravning og afkaster søbeskyttelseslinje, vil derfor også kræve dispensation.

3.2 RETSPRAKSIS FOR DISPENSATIONER

Dispensationer fra naturbeskyttelseslovens § 16 gives med hjemmel i naturbeskyttelseslovens § 65, stk. 1. Denne hjemmel kræver ikke, at der foreligger et "særligt tilfælde", før der kan gives dispensation, som det er tilfældet ved hjemmel i § 16, stk. 2 (som gælder for § 3-beskyttet natur, strandbeskyttelseslinje og fortidsmindebeskyttelseslinje). Der er således en mindre restriktiv dispensationspraksis for § 16 (og for § 17) end der er for afgørelser hjemlet i bestemmelsens stk. 2.

Om der kan gives dispensation eller ej til et konkret forhold, der er omfattet af forbuddet i naturbeskyttelseslovens § 16, er i første instans kommunens afgørelse. I anden instans kan Miljø- og Fødevarerklagenævnet ændre kommunens afgørelser, hvis sagen indbringes for nævnet ved en klage. Derudover kan afgørelser efter § 16 indbringes for domstolene i en periode på 6 mdr. efter, at afgørelsen er truffet. Dette gælder både kommunens og klageinstansens afgørelser.

I sagsbehandlingen vurderes det ansøgte i forhold til en lang række faktorer, herunder behovet og begrundelsen for det ansøgte, områdets karakter, det ansøgte indvirkning på natur, landskab og spredningsmuligheder for vilde dyr og planter, kommunens retningslinjer i kommuneplanen,

kommunens praksis på området og præcedens for andre lignende sager. Kommunen skal på den baggrund foretage en afvejning, som afgørelsen begrundes med.

Af vejledningen om naturbeskyttelseslovens bygge- og beskyttelseslinjer fremgår, at omgivelsernes karakter, f.eks. et uberørt landskab eller nærhed til f.eks. et fortidsminde vil kunne betinge en restriktiv praksis, især i forhold til ny bebyggelse og beplantning.

Et eksempel på konsekvenser for omgivelserne findes f.eks. i en klagenævnsafgørelse fra 2013, hvor klageinstansen stadfæstede et efterfølgende afslag til en terrasse inden for søbeskyttelseslinje afkastet af en sø i et efterbehandlet råstofgraveområde /5/. Terrassen var allerede opført og afslaget betød, at der skulle ske fysisk lovliggørelse i form af at terrassen skulle fjernes igen. Var der blevet søgt på forhånd, ville dette også have affødt et afslag, idet nyansøgninger og lovliggørelser som udgangspunkt skal behandles ens. Afslaget var primært begrundet i de landskabelige påvirkninger, som terrassen medførte.

4 ANDRE FORHOLD

Herunder er oplistet en række andre forhold, der kan have betydning for omgivelserne som følge af restriktioner, der opstår som følge af råstofindvinding. Listen er ikke udtømmende.

§ 3-BESKYTTET NATUR:

Der kan ifølge "Vejledningen om beskyttede naturtyper" /6/ først registreres § 3-beskyttet natur, når efterbehandlingen af råstofgraveområdet er godkendt af råstofmyndigheden. Efter praksis er søer, der er dannet som følge af gravning under grundvandsspejlet i råstofgrave, først omfattet af naturbeskyttelseslovens § 3, når udgravningen er afsluttet, forudsat at søen er større end 100 m², og der har udviklet sig et karakteristisk dyre- og planteliv i tilknytning til søen.

ØVRIGE BYGGE- OG BESKYTTESLINJER

De andre bygge- og beskyttelseslinjer giver ikke samme problemstilling, idet råstofindvindingen naturligvis ikke kan medføre, at der opstår nye strande, fortidsminder og kirker. Hvis et råstofområde tilplantes med skov efter endt indvinding, kan området – afhængig af skovens størrelse og ejerforhold – afkaste skovbyggelinje, der rummer et forbud mod byggeri i en afstand af 300 m fra skove.

HUSDYRREGLERNE

Restriktioner for områdets husdyrbrug som følge af, at der fx opstår ammoniakfølsomme naturtyper behandles i et separat notat.

2 M BRÆMMER OMKRING SØER

Efter vandløbslovens § 69, stk. 1, er der beskyttelsesbræmmer på 2 m langs alle åbne naturlige vandløb og søer i landzone og langs visse kunstige vandløb og søer i landzone, dog ikke for isolerede søer under 100 m². Bestemmelsen indeholder bl.a. forbud mod dyrkning, jordbehandling, plantning, terrænændring, anbringelse af hegn (medmindre det sker for at beskytte vandløbet mod græssende husdyr) og anbringelse af bygværker m.v. inden for beskyttelsesbræmmerne.

Det er kommunen, der er myndighed i forhold til 2 m bræmmer, og som skal vurdere, om en konkret sø afkaster 2 m bræmme. I praksis vurderes 2 m bræmmen ikke at have ret store konsekvenser for omgivende ejendomme, da den omfatter et begrænset areal meget tæt på søen.

SÆRLIGT OMKRING LUFTHAVNE

I indflyvningszoner omkring lufthavne kan råstofgravesøer kunne give problemer, hvis søen tiltrækker fugle, der kan forstyrre luftfarten. Der gives derfor normalt ikke råstofgravetilladelse til efterbehandling til søer i denne zone.

BILAG IV-ARTER

Bilag IV-arter jf. habitatdirektivet er beskyttede, hvor de forekommer. Beskyttelsen omfatter deres yngle- og rasteområder samt disse områders økologiske funktionalitet. Såfremt der indvandrer bilag IV-arter til søer i råstofgraveområder (det vil typisk være padder), må der ikke gives tilladelser, der skader disse arter. Den mulige påvirkning af bilag IV-arter skal vurderes af den myndighed, der er

ansvarlig for en given tilladelse. Beskyttelsen gælder også i aktive graveområder, da bilag IV-arter er beskyttet overalt, hvor de forekommer. Se i øvrigt i det særskilte notat om husdyrbrug.

5 REFERENCER

/1/ Retsinformation, Lov om naturbeskyttelse LBK nr. 1986 af 27/10/2021. Link: [Naturbeskyttelsesloven \(retsinformation.dk\)](#)

/2/ Danmarks Miljøportals registreringsvejledning for bygge- og beskyttelseslinjer: [Registreringsvejledning: Sø- og åbeskyttelseslinjer – Danmarks Miljøportal \(miljoportal.dk\)](#)

/3/ Vejledningen om naturbeskyttelsesloven (udkast til ny vejledning, høring foråret 2022). Link: [vejledning.pdf \(windows.net\)](#)

/4/ Overfredningsnævnets afgørelse om søbeskyttelseslinje, fra Nævnenes Hus' afgørelsesportal. Link: [427-430.pdf \(naevneshus.dk\)](#)

/5/ Klagenævnsafgørelse om efterbehandlet gravesø og afslag til terrasse [Afgørelse | Miljø- og Fødevarerklagenævnet \(naevneshus.dk\)](#)

/6/ Vejledningen om § 3-beskyttede naturtyper [Rapport \(mst.dk\)](#)